

MYRER, MYRDRYKING OG BUREISING PÅ MYR I TRYSIL.

Av herredsaagronom Harald Lunde.

TRYSIL er ikke alene den østligst beliggende bygd i det sønnenfjellske Norge, men også den største i utstrekning. Den ligger som en halvcirkel inn i Sverige, og med sine 2962 kvkm. utgjør den et lite rike for sig selv. Her er berg, dal og li, her er fjell, myr, flå og fly.

Trysil er en utpreget skogbygd, ja den er sogar landets største skogkommune, men den er også de tusen myrers bygd. Ca. $\frac{1}{4}$ av bygdens areal er myr, eller nærmere betegnet 600,000 dekar. Størsteparten av dette areal ligger mellom 400 og 700 m. o. h. Ifølge jordbruksstillingen 1907 er bygdens dyrkbare, men udyrkede areal anslått til velså 194,000 dekar. Størsteparten av dette areal er myr. Myrene forekommer spredt over hele bygden, men store sammenhengende strekninger er ikke sjeldne, ja en myrstrekning på ca. 25 km. lengde finnes også. I denne forbindelse kan nevnes at undertegnede sammen med landbruksdirektør *Tandberg* og professor *Lende-Njaa* foretok en befaring av søndre del av denne myrstrekning i 1916. Her blev professor Lende-Njaa så begeistret at han svingte med armene og henvendt til landbruksdirektøren uttalte: «Her må vi anlegge 50 gårder». Hvortil gamle landbruksdirektør *Tandberg* nokså tørrt svarte: «Å, vi må ta det suksessivt, nedenfra og oppover».

Vi skiller her mellom flå, kjøler og myrer, f. eks. Svartbekkflå, Storkjølen og Rismyra. Myrene er her som annetsteds av forskjellig kvalitet, fra gode grasmyrer til rene mose- og brenntorvmyrer. De dårligste dyrkingsmyrer forekommer i sandstensformasjonen i østre del av bygden. Her rår stort sett mosemyren grunnen. Våre beste dyrkingsmyrer må vel sies å ligge i kalksten-, sparagmitt- og porfyrformasjonen. De større sammenhengende strekninger ligger spredt, avsides og langt fra noen veiforbindelse.

Fra langt tilbake i tiden og inntil verdenskrigen har de bedre grasmyrer avgitt en betydelig del av vinterforet til husdyrene. Der blev rasket og slått over store vidder. For de større gårder tok dette arbeide en 14 dager og velså det. Og gudene skal vite at der blev drevet. Fra kl. 4 morgenen til kl. 8 kveld var arbeidstiden. Slåttekaren lå rent flat etter myren og strakte ut med låen, og hakk i hel efter kom rakstkullen så de sparsomme høidotter føk. På de egentlige myrslåtter blev høiet som regel opsatt i store vinterhesjer på 1 à 2 hestelass i hver. Det skal en del øvelse til å gå den såkalte løe eller hakstokk når hesjen blev stor. Mangen en nybegynner har her glemt skriftens ord når han trådte mist og gikk på hodet i myren, til fryd og jubel for de øvrige slåttefolk.

Jeg nevner dette fordi det snart er en saga blott. Nu er det på multemyrene det viktigste høstningsbruk forekommer i sanking av de

deilige multer til menneskenes direkte underhold. Tiden og formene forandrer sig, og vi med dem.

Det er nu fortrinsvis de nevnte slåttemyrer vi dyrker op og anlegger bureisingen på. De er billige i innkjøp, fra 2 til 4 kroner pr. dekar er den vanlige pris; men de er vanskelige å få kjøpt på grunn av de innviklede eiendomsforhold som hersker på disse myrer. Vi får her med tre forskjellige eiere å gjøre. Først skogeieren, som er grunneier; derefter slåtteeieren og som den siste og vanskeligste kommer havne-eierne. Disse innviklede forhold sinker og vanskeliggjør utnyttelsen av våre beste myrer i høi grad, ja det truer med at bureisingen en vakker dag stopper op av samme grunn. Spørsmålet trenger sin snarlige løsning. Havnespørsmålets løsning for bureisingen er like nødvendig for fastmark som for myr. Som et eksempel herpå kan nevnes at det foreligger protester fra havneeierne for praktisk talt samtlige 20 bureisingsbruk jeg anla siste sommer, og likeså for de ca. 3000 dekar jeg ytterligere kartla i samme øiemed. Av andre ting der vil lette bureisingen her, bør i første rekke nevnes øket bidrag til veier og kanaler. Efter mitt skjønn vil gratis veier og kanaler ha mere å si for bureisingsmannen og for bureisingen i det hele tatt enn gratis jord. Dette var det ønskelig om våre politikere merket sig. Likeså bør det bli lettere og raskere å få tak i bureisingsjord av statens egen grunn. At det skal ta op til 2 år for å få et jordkjøp i orden, det hører ingensteds hjemme i vår såkalte rastløse tid.

I en bygd som Trysil, hvor fastmarken gjennomgående er særdeles stenet og tungarbeidet, og hvor det dyrkede areal er øket med ca. 80 % siden 1917, og hvor det nu årlig bygges 17—20 bureisingsbruk, er det naturlig at myrene får større og større betydning som dyrkingsfelter efterhvert som tiden går. Som et døme herpå kan nevnes at her er bygget noen rene myrbruk i de siste år, og antallet kommer til å stige fremover. Som før meddelt kartlaes siste sommer ca. 3000 dekar til 20 nye bruk, hvor myrarealet utgjorde ca. 80 %. Et annet felt av samme størrelse er under planlegging, hvor myrarealet utgjør ca. 50 %.

Vi foretrekker her som andre steder god fastmark for myr til nye bruk, men fra en annen side sett, så tar vi god myr foran tungarbeidet og dårlig fastmark. En 20 å 30 dekar fastmark bør det minst være til hvert bruk og helst mere.

På grunn av den lange og kostbare transport av kalk må man her stille strenge krav til myrkvaliteten ved valget av dyrkingsmyr. De forskjellige overgangsmyrer er i almindelighet vanskelige å bruke uten tilførsel av kalk, og mosemyrene bør frarådes til dyrking selv om de er godt formuldet, hvis kalk og grus faller for dyre å tilføre. Brenntorvmyrene er dog de verste og mest håpløse å komme ut for i myrdryrkingen. Selv om brenntorvlaget ligger en 30 cm. under overflaten, så skaffer det adskillige vanskeligheter med hensyn til avgrøftingen.

Fig. 1. Havre på nydyrket myr hos Martin Bakken, S. Trysil.*) (H. L. fot.)

Myr dyrking.

Ser vi på den spesielle dyrking av våre myrer, så må det erkjennes at Myrselskapets forsøksfelt på Enebo har vært til stor nytte og veiledning, spesielt for mig og mitt arbeide med disse ting. Jeg tillegger grøftings- og gjødslingsforsøkene størst betydning, derefter engfrøblandingsforsøkene. Disse forsøksresultater er tidligere inntatt i Myrselskapets tidsskrift,**) hvorfor her kun skal nevnes at de viste veien til en sterkere avgrøfting enn tidligere anvendt på myr her. Grøfteavstanden var før almindelig 18—20 m., nu 10—12—15 m. Selvfølgelig varierer grøfteavstanden efter myrslaget. Det vanlige lukningsmateriell er rajer der hviler på nedsatte kryss i grøften. En almindelig feil er at grøftene tas for grunne, og følgen blir omgrøftning i løpet av 8—15 år. På dyp myr bør grøftene ikke tas under 1,20 m. Det er langt bedre å gjøre arbeidet grundig med en gang enn å risikere omgrøfting om få år. Denne stadige omgrøfting blir man lei, og de mindre tiltaksomme lar det ofte bero. I denne for-

*) Martin Bakken har nydyrket 30—35 da. myr og 35 da. stenet fastmark, og er en av Trysils dyktigste gårdbrukere.

***) Meddelelser fra Det norske myrselskap, nr. 5, 1934.

Fig. 2. Bureisingsbruk ved Jordet i Trysil, bygget 1932. (H. L. fot.)

bindelse bør nødvendigheten av en grundig dybdeboring ved grøfteanlegg på grunnere myr understrekes. Det er et særdeles viktig arbeid som det ikke alltid er anledning til å ofre tilstrekkelig tid på. Antagelig er det flere enn mig som mere enn en gang har hatt ergrelse av sine grøfteanlegg av den grunn.

Som regel pløies myren eller spadevendes når det er for meget røtter eller skog. Overflatebearbeiding med grusing og kalking benyttes på mosemyr og ellers hvor det ansees mest fordelaktig. Det blir ikke billigere enn pløiing, men på enkelte myrslag gir det bedre avling enn dypere bearbeiding. Men hensyn til gjødsling og frøblanding så følges den anvisning som forsøkene på Enebo gav, hvortil henvises. Som oversæd benyttes som regel 20 kg. havre + 4 kg. erter. En almindelig feil er at myren blir liggende for lenge innen den ompløies, og mange — for ikke å si de fleste — gjødsler kun hvert annet år. Årlig gjødsling må til hvis store avlinger skal opnåes. Her hvor bebyggelsen er spredd, avsides og delvis uten veiforbindelse, blir man henvist til å klare sig på mange vis, og gamle metoder tas op med forskjellige tillempninger. På slike steder hvor kalken faller altfor dyr og dynkingsmyren er av dårlig kvalitet, har jeg anbefalt delvis isåing av frø fra naturlig eng. Avlingen blir som regel ikke særlig stor, men engen blir tett og forbedres ved kraftig årlig gjødsling.

Bureising.

Som tidligere nevnt bygges her årlig 17—20 bureisingsbruk. For størsteparten ligger disse spredd over store deler av bygden. Kun på 4 steder er det hittil foregått noen samlet bebyggelse. I den såkalte *Flendal* har vi således en på 8 bruk, hvorav 4 er typiske myrbruk.

Fig. 3. *Kombinasjon, første utbygging. Myrbruk i Flendalen, Trysil.
Kun 8 da. fastmark. (J. Narud fot.)*

Størrelsen på disse bruk er 75—100 dekar, hvorav ca. 6 dekar er fastmark og ligger utenom selve bruket. Myrbrukene herefter blir betydelig større, på ca. 150 dekar. Nordre del av Flendalsfeltet bestod av tjern og flymyr og var ufremkommelig for folk som fe. Der blev tatt 3700 m. kanal og bygget 1070 m. vei langs feltet. Veien bygdes billig. Kanalfyllen blev utjevnet, hvorefter et ca. 20 cm. gruslag påkjørtes. Myren består delvis av utmerket grasmyr og av overgangsmyr.

Da feltet ligger 650 m. o. h. og har fjell i sin nærhet og dertil ligger åpent, så tar været hårdt vinters tider der. For i noen grad å minske ulempen herav har jeg laget en spesiell tegning for bebyggelsen, en kombinert type, hvor vånings- og uthus er bygget i ett. Den er beregnet på to byggetrin. Jeg henviser til foto og grunnriss av samme (fig. 3 og 4). Det bør nevnes at samtlige bureisingsmenn der har bygget kombinert, er godt fornøyd med sine hus. En vesentlig fordel ved denne byggemetode er at den faller en del billigere enn å bygge hver for sig, og det kommer godt med, da ingen bureiser her får lånt over kr. 3000.00 til hus og jord.

Det er ennu for tidlig å uttale sig om hvorledes det kommer til å gå for disse spesielle myrbrukere, men så meget kan sies, at av alle mine mange bureisingsmenn er det ingen som er så fornøyd og ser så lyst på fremtiden som disse; men så er det også meget dyktige folk. Sommeren var jo særdeles heldig. Det blev meget fin avling, ja sogar av poteter.

Våre bureisingsmenn er som regel unge og uprøvde når det gjelder jord- og husdyrbruk. For i noen grad å rette herpå er det under

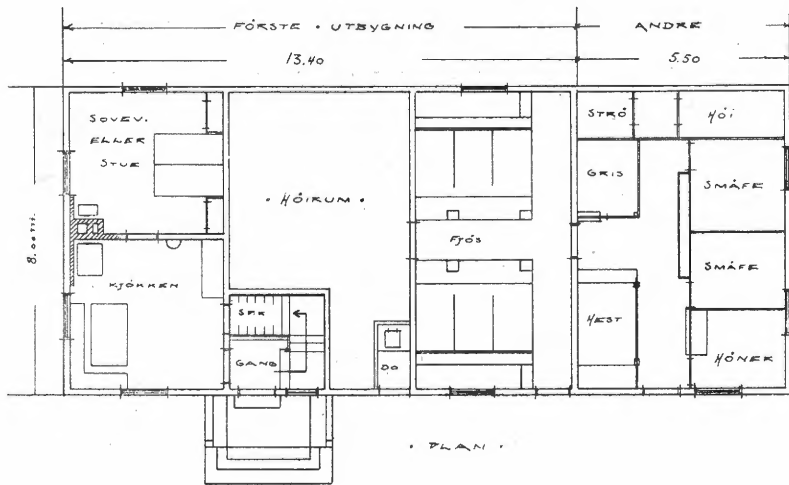

Fig. 4. Kombinasjon (grunnplan).

drøftelse en plan om korte kurser på ca. 5 måneder — såvel teoretiske som praktiske — for vordende bureisingsmenn. Planen for disse kurser er ikke utformet i detaljer ennå, men rammen blir i grove trekk følgende, hvis offentlig støtte dertil kan erholdes: Deltagerne, som fortrinsvis er vordende bureisingsmenn, møter før våronnen i noen dager til gjennomgåelse av listeføring m. m. og får samtidig anvisning på den landbrukslitteratur som passer for øiemedet, hvorefter de sendes til sine respektive lærlingesteder. I tiden mellom våronn og slåttonn samles deltagerne til ca. 30 dagers teoretisk undervisning. Under denne foretas utferder til de best drevne småbruk og bureisingsbruk. Derefter reiser de tilbake til sine lærlingesteder for å delta i innhøstingen m. m. De som med flid og dyktighet har gjennomgått et sådant kursus, er fortrinsberettiget som bureisingsmenn.

Når jeg med få ord har gitt et lite omriss av myrsaken i Trysil, så faller det naturlig å minnes avdøde *professor Lende-Njaa*, der var en god venn av denne bygd. Han var en ildsjel når det gjaldt myrsaken, som gav andre del i sin begeistring, tro og store viden på området. Han planla og skaffet os forsøksfeltet på Enebo, og med sine grundige forsøk har han gjort arbeidet mere fruktbringende for de mange som tar fatt på å forvandle den bleike myr til fruktbar eng.

Trysil den 13/3 1934.